

Микола ЛИТВИН, Ігор ПІДКОВА (Львів)

V МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 1920–1950-х РОКІВ (ДО 75-РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОВСТАНСЬКОЇ АРМІЇ)” (ЛЬВІВ, 5–6 ЖОВТНЯ 2017 р.)

5–6 жовтня 2017 р. у Львівському національному університеті імені Івана Франка відбулася V Міжнародна наукова конференція “Проблеми дослідження Українського визвольного руху 1920–1950-х років (до 75-річчя створення Української повстанської армії)”, співорганізаторами якої були Інститут українознавства ім. І. Крип’якевича НАН України, Український інститут національної пам’яті, Інститут історії України НАН України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Науково-дослідний інститут українознавства МОН України, Львівська обласна державна адміністрація, Львівська обласна рада, Центр незалежних історичних студій, Центр досліджень визвольного руху.

Учасників конференції привітали ректор Львівського національного університету імені Івана Франка *Володимир Мельник*, голова Івано-Франківської обласної ради *Олександр Сич*, заступник голови Львівської обласної державної адміністрації *Маріанна Вільшинська*, заступник міського голови Львова *Олександр Москаленко*.

На пленарному засіданні, яке модерував *Олексій Сухий*, виступили провідні науковці, що досліджують передумови, події та наслідки Другої світової війни. Зокрема виголосили доповіді: *Олександр Лисенко* (Київ) “Людські втрати українського національно-визвольного руху в 1940-і роки”; *Володимир В’ятрович* (Київ) “УПА проти АК: Українсько-польська війна в Галичині у 1943–1944 рр.”; *Леонід Зашкільняк* (Львів) “Польський вектор у політиці українського національно-визвольного руху в роки Другої світової війни”; *Іван Патриляк* (Київ) “Роль агентури у знищенні керівників визвольного руху (на прикладі агентурної справи Дмитра Клячківського)”; *Станіслав Кульчицький* (Київ) “Аналіз досліджень робочої групи істориків при Урядовій комісії з проблеми ОУН-УПА (1997–2005 рр.)”; Митрополит *Димитрій (Рудюк)* (Львів) “Окремі аспекти національно-визвольного руху у північно-східних районах Волині під час Другої світової війни (на матеріалах “справи чотирьох” Галузевого архіву Служби безпеки України)”; *Міхал Шмігель* (Банська-Бистриця, Словаччина) “Великий рейд УПА на Захід у 1947 р.: чехословацький шлях (джерелознавчі аспекти дослідження)”; *Darius Juodis* (Kaunas, Lithuania) “Partisans movement in Lithuania (1944–1953)”; *Larysa Zaricznik* (Nottingham, U.K.) “Kinship Ties as Motivations for Joining the Ukrainian Insurgent Army”.

Науковці працювали у шести секціях. Роботою секції “Сучасні дослідження українського визвольного руху” керували *Василь Футала* і *Володимир Качмар*. Зокрема *Яна Примаченко* (Київ) проаналізувала праці американського історика і політолога Джона Армстронга, які стосувалися досліджень українського визвольного руху. *Сергій Губський* (Київ) окреслив історіографію діяльності ОУН-УПА на Київщині у 1941–1952 рр. *Василь Футала* (Дрогобич) представив сучасні історико-біографічні дослідження про український визвольний рух 1920–1950-х років. *Тарас Пишеничний* (Київ) розкрив ставлення Греко-католицької церкви до ОУН у період Другої світової війни. *Олексій Сухий* (Львів) підсумував рецепції та виклики сучасної української історіографії національно-визвольного руху періоду Другої світової війни. *Володимир Качмар* (Львів) узагальнив науковий доробок львівського історика Юрія Киричука про український національно-визвольний рух у 1940–1950-х роках. Із сучасними інтерпретаціями вітчизняних істориків щодо антинімецької боротьби бандерівської ОУН у воєнні роки познайомив аудиторію *Василь Ухач* (Тернопіль). *Тарас Марискевич* (Львів) підсумував наукові пошуки Зиновія Книша, які стосувалися історії Української військової організації. *Олександр Марущенко* (Івано-Франківськ) зосередив увагу учасників конференції на основних тенденціях сучасної вітчизняної історіографії Української повстанської армії. *Ореста Коцюмбас* (Львів) розповіла про випускників Львівської академічної гімназії, які в 1940-х роках брали активну участь у національно-визвольному русі. Про висвітлення національно-визвольних змагань в Україні та Польщі, їх інтерпретацію та оцінки у шкільних підручниках розповів *Ігор Підкова* (Львів).

У секції “Джерела до історії українського національно-визвольного руху 1920–1950-х років” модерували *Петро Шкраб’юк* і *Василь Ільницький*. Дослідник *Василь Деревінський* (Київ) проаналізував відкритий лист В’ячеслава Чорновола до Генерального секретаря ЦК КПРС Михайла Горбачова щодо характеру боротьби ОУН і УПА. На підставі нещодавно виявлених документів польських спецслужб *Наталія Романишин* (Київ) охарактеризувала діяльність ОУН у період Карпатської України. *Василь Ільницький* (Дрогобич) запропонував нові методологічні підходи для цифрових підрахунків даних, які стосуються кількості учасників українського визвольного руху в Карпатському краї ОУН у період з 1945 до 1954 рр. Особливості тайнопису й “езопової мови” в документах післявоєнної ОУН(б) представив на секційному засіданні *Володимир Ковальчук* (Київ). *Петро Шкраб’юк* (Львів) приділив увагу соборницьким мотивам у творчості воїнів-поетів УПА. *Віталій Манзуренко* (Львів) проаналізував нагородну систему УПА і розповів про особливості реконструкції статуту Хреста Заслуги та Хреста Бойової Заслуги УПА. *Олександр Кучерук* (Київ) на підставі документів радянських спецслужб розкрив життя і діяльність члена ОУН Ярослава Горбового. *Анна Чорній* (Івано-Франківськ) ознайомила присутніх із архівними матеріалами, що висвітлюють військово-політичну діяльність Миколи Твердохліба (1911–1954 рр.). Аналіз особових справ працівників НКГБ-МГБ як джерела для дослідження українського визвольного руху 1940–1950-х років запропонував *Андрій Жив’юк* (Рівне).

Ще одне джерелознавче дослідження представив *Олександр Іщук* (Київ), який проаналізував документи ГДА СБУ, в яких йшлося про діяльність агентурно-бойових груп НКВД-КГБ у 1944–1960 рр. *Мар’яна Ємельянова* (Умань) обґрунтувала

лексичні особливості художнього зображення визвольного руху 1920-х років у творах Григорія Косинки. Степан Білостоцький (Львів) розглянув перебіг і з’ясував наслідки судових процесів над учасниками українських визвольних змагань у Другій Речі Посполитій (за матеріалами газети “Діло”).

Модератором секції “Український національно-визвольний рух між двома світовими війнами” був Степан Качараба. Про невідомі сторінки українського повстанського руху на Кубані у 1918–1924 рр. розповів Дмитро Білий (Львів). Георг Соляр (Львів) проаналізував взаємини національно-демократичних (УНТП-УНДО) і націоналістичних (УВО-ОУН) політичних сил на Західній Україні у міжвоєнний період. Володимир Комар (Івано-Франківськ) з’ясував роль і місце еміграції УНР у визвольному русі 1930-х років. Іван Хома (Львів) окреслив освітній портрет організаторів українського національного руху (на прикладі Євгена Коновальця). Про маловідомі сторінки життя і боротьби діяча ОУН(м) Василя Штуля (1921–бл. 1943 рр.) розповів Богдан Зек (Луцьк). Степан Качараба (Львів) розглянув недосліджену сторінку діяльності американської діаспори: допомогу національно-визвольному рухові в Україні у 1921–1939 рр. Василь Стрільчук (Броди) висвітлив життєвий шлях Олександра Вислоцького, сотника корпусу Січових стрільців та діяча національно-визвольного руху 1920–1930-х років. Про Віденський етап діяльності Всеукраїнської національної ради, яка намагалася консолідувати національні сили в еміграції, доповідав Олег Павлишин (Львів). Андрій Сова (Львів) розглянув участь Івана Боберського в українському визвольному русі 1920-х років. Богдан Галайко (Київ) розкрив взаємовідносини Дмитра Донцова і Української військової організації у 1920-х роках. Політичне протистояння двох найвпливовіших націоналістичних організацій Галичини у 1930-х роках – Фронту національної єдності та Організації українських націоналістів простежив у своєму виступі Сергій Козленко (Львів). Андрій Яворський (Івано-Франківськ) проаналізував діяльність ОУН на Наддністрянщині (на прикладі села Ісаків Тлумацького р-ну). Реакція ОУН на геноцид українців під час Голодомору 1932–1933 рр. на Наддністрянщині стала темою повідомлення Лесі Онишко (Київ). На підставі вивчення документів ОУН Олександра Стасюк (Львів) представила погляд організації на радянську виборчу систему. Зоя Баран (Львів) розповіла про участь родини визначного галицького громадсько-політичного діяча Степана Федака в українському національно-визвольному русі міжвоєнної доби. Віталій Лисенко (Кривий Ріг) з’ясував роль і місце Галичини в месіанській візії Дмитра Донцова.

“Збройну боротьбу ОУН і УПА проти тоталітарних режимів у роки Другої світової війни” розглядали на секційному засіданні, де модерували Віктор Голубко і Володимир Трофимович. Про життя окупованого Кременчука у роки війни та погляди співробітників редакції газети “Дніпрова хвиля” розповіла Ганна Капустяна (Кременчук). Володимир Трофимович (Острог) узагальнив державотворчі проекти ОУН(б) в Україні у воєнний та післявоєнний періоди. Про Головнокомандувача УПА Романа Шухевича (“Тараса Чупринку”) як стратега і тактика повстанської війни розповів у виступі Богдан Якимович (Львів). Військово-політичну діяльність Романа Шухевича у 1943–1944 роках проаналізував Микола Посівнич (Львів). У спільній доповіді Віктор Голубко і Алла Середяк (Львів) розглянули “Великий опір” у західному регіоні України, зокрема, на прикладі антибільшовицької боротьби Янівського куша

ОУН у 1939–1941 рр. Діяльність Кам'янець-Подільського вчительського інституту у 1941–1942 рр. – тема виступу *Вадима Стецюка* (Кам'янець-Подільський). Роман Шляхтич (Кривий Ріг) подав оригінальну інтерпретацію легального етапу діяльності ОУН(б) на Криворіжжі восени 1941– зимою 1942 рр. *Лідія Нестеренко* (Чернігів) реконструювала каральні операції нацистів на Чернігівщині в період окупації (вересень 1941–вересень 1943 рр.). *Ігор Марчук* (Рівне) запропонував власну методику підрахунку чисельності військових формувань отамана Тараса Бульби-Боровця на волинському Поліссі (1941–1943 рр.). У доповіді *Віктора Павлюка* (Острог) простежено заходи Тараса Бульби-Боровця щодо формування єдиного українського антинацистського спротиву. *Наталія Іванова* (Вінниця) узагальнила діяльність ОУН та тлі культурно-освітнього життя Поділля в період окупації (1941–1944 рр.). *Ігор Бігун* (Київ) розповів про переговори командування загону ім. І. Богуна з німецькою окупаційною адміністрацією Володимир-Волинського гетіту у грудні 1943 р. Історію формування і діяльність тактичного відтинку 23 “Магура” ВО 4 “Говерля” УПА-Захід проаналізовано в доповіді *Петра Ганцюка* (Івано-Франківськ). *Олександр Понипалюк* (Київ) висвітлив діяльність старшинських та підстаршинських шкіл Української повстанської армії у 1943–1946 рр. Військову та політичну діяльність Головного командира УПА (1950–1954 рр.) проаналізувала *Аліна Понипалюк* (Київ).

На секційному засіданні “Національний спротив тоталітарному радянському режиму у післявоєнний час” головував *Павло Гай-Нижник*. *Анатолій Русначенко* (Київ) розповів про боротьбу і трагічну загибель крайового провідника ОУН на західноукраїнських землях на початку 1950-х років Василя Охримовича. *Михайло Романюк* (Львів) реконструював структуру і керівний склад збройного підпілля ОУН і УПА Львівщини (1940–1955 рр.). *Лариса Бондарук* (Луцьк) розкрила особливості побуту і боротьби членів ОУН і вояків УПА в концтаборах ГУЛАГу. Діяльність підпілля УНР на теренах України у післявоєнний період висвітлена у повідомленні *Ярослава Антонюка* (Київ). Репресивні акції радянського тоталітарного режиму проти населення західних областей України у 1944–1952 рр. стали об'єктом наукового дослідження *Костянтина Кондратюка* (Львів). Невідомому сторінку українсько-японської співпраці у рамках національно-визвольної діяльності ОУН і Антибільшовицького блоку народів висвітлив *Олександр Сич* (Івано-Франківськ). Боротьбу з комуністичним режимом Кам'янець-Подільського надрайонного проводу ОУН у 1948–1951 рр. розглянув *Віталій Соловей* (Львів). Критично проаналізував соціально-економічну модель майбутньої Української держави в теоретичній концепції ОУН(б) другої половини 1940-х–1950-х роках *Павло Гай-Нижник* (Київ). Про останній бій боївки Володимира Табаки (“Багряного”) на Заставському передмісті Городка (Львівська обл.) у лютому 1949 р. розповів *Руслан Сіромський* (Львів). Про внутрішній конфлікт в ОУН на еміграції та ставлення до нього Осипа Дяківа (“Горнового”) йшлося у виступі *Лілії Трофимович* (Львів). Останні збройні сутички підпілля ОУН у 1960–1967 рр. і особливості нелегального життя підпільників до початку 1990-х років – тема доповіді *Володимира Бірчака* (Київ). *Павло Юрейко* (Львів) висвітлив процес підготовки медичного персоналу Українського червоного хреста для УПА у 1943–1945 рр. *Володимир Старка* (Тернопіль) простежив соціально-економічне життя західноукраїнського селянства у візіях українського національного руху.

На секції “Визвольні рухи народів Центральної та Східної Європи: між нацистським і комуністичним режимами” головували *Оксана Калишук* і *Галина Стародубець*. У виступі *Леонід Чупрій* (Київ) зосередив увагу на геополітичних стратегіях діячів українського визвольного руху початку – середини ХХ ст. *Андрій Боляновський* (Львів) проаналізував різні версії та інтерпретації “Антипольської акції” ОУН(б) і УПА на Волині у 1943 р., а також акцентував на проблемі її верифікації. Про військово-політичну місію “Карпатської Січі” в обороні української державності йшлося у доповіді *Ірини Краснодемської* (Київ). *Ігор Гаврилів* (Львів) підготував доповідь на тему “Український націоналізм vs російський шовінізм: причини і наслідки протистояння”. *Василь Стефанів* (Львів) окреслив спільні та відмінні риси формування ідеологій національних рухів у Центрально-Східній Європі в міжвоєнний період. *Тетяна Швидченко* (Київ) запропонувала порівняльний аналіз національно-визвольної боротьби ОУН та УПА і руху Опору Литви та Латвії. *Галина Стародубець* (Житомир) розкрила міжнародну стратегію українського повстанського руху в умовах завершення Другої світової війни. *Юріс Цігановс* (Рига, Латвія) виголосив повідомлення “The Latvian Central Committee – the Organization of the National Resistance against the Two Occupation Regimes (1943–1945)”. *Оксана Калишук* (Луцьк) порівняла українсько-польський та литовсько-польський конфлікти у роки Другої світової війни. Власну інтерпретацію Волинської трагедії 1943 р. і її відображення в історичній пам’яті українців і поляків представив *Олег Муравський* (Львів). *Петро Кралюк* (Острог) порушив проблему передумов і перебігу українського національного повстання на Волині у 1943 р. *Євген Луньо* (Львів) ознайомив присутніх із оповідною традицією Яворівщини щодо польсько-українського збройного протистояння у 1940-х роках. *Роман Тарнавський* (Львів) проаналізував діяльність українських і польських народознавців Львівського університету в 1939–1947 рр.

У роботі круглого столу “Академічний історичний наратив українського визвольного руху та проблема його інтерпретації”, на якому модерував *Богдан Гудь*, взяли участь не лише науковці, а й представники органів влади, викладачі вищих навчальних закладів, магістранти та аспіранти, педагоги шкіл і краєзнавці, громадсько-політичні діячі. *Володимир В’ятрович* (Київ) розповів зокрема про діяльність Українського інституту національної пам’яті щодо проведення декомунізації, окреслив проблеми, які виникають; означив комплекс питань, пов’язаних із ускладненням відносин із західним сусідом України – Польщею і “політизацією” історії партнерами у Варшаві. *Іван Патрляк* (Київ) і *Роман Шуст* (Львів) підкреслили необхідність вдосконалення чинних шкільних програм із новітньої історії, університетських спецкурсів; актуалізували необхідність освітніх програм для дорослих, зокрема управлінців. *Станіслав Кульчицький* (Київ) зауважив, що у комуністичні часи проводилася політика, спрямована на знищення національної пам’яті. *Леонід Зашкільняк* (Львів) акцентував: для того, щоб відновити національну пам’ять, потрібні не лише новаторські наукові праці, але й державні зусилля. *Олексій Сухий* (Львів) зауважив, що лише національна пам’ять як сукупність спільних уявлень про минуле може перетворити спільноту в націю, надзвичайно важливо поєднати зусилля влади, науки і освіти, громадськості. *Микола Литвин* (Львів) відзначив необхідність актуалізації пам’яткоохоронної діяльності з метою вшанування учасників Українських визвольних змагань першої половини ХХ ст.,

жертв депортацій українського населення з Надсяння, Лемківщини, Холмщини і Підляшшя 1944–1951 рр., популяризації наукового доробку українських істориків англійською, російською, польською, німецькою та іншими мовами; наголосив на необхідності відновлення українсько-польського наукового діалогу, зокрема за участю Українсько-польської історичної комісії НАН України. Народний депутат України *Юрій Шухевич* (син Головного командира УПА Романа Шухевича) подякував організаторам конференції за конструктивну роботу секцій та круглого стола, ще раз наголосивши на відповідальності істориків у розкритті складного літопису Другої світової війни, об'єктивному висвітленні трагедій, звитяг і жертвності українців в антигітлерівській та антисталінській боротьбі.

Учасники конференції прийняли ухвалу, в якій акцентували на важливості досліджень суспільно-політичних передумов, перебігу та етнополітичних наслідків українського визвольного руху 1920–1950-х років.